

comparació ponderativa amb el Toro de Menorca i el del Sinaí.

Del *Roc del Torigall*, a l'obaga de Cerdanya, te. Er (xxiii, 17.19), vaig donar per entès que significaria 'gall salvatge' (en *DECat* VIII, 616a22), com compost de *toro* 'brau'. Crec que era, sobretot fundant-me en la formació del nom zoològic d'aquesta gallinàcia, *Urogallus* (al. *Auer-hahn*), provinent del gallo-llatí *ūrus* 'bisont', pròpiament 'toro': si només és això, cal dir que l'altura i forma gegantesca d'aquest cim, fa pensar també en un derivat del nom pre-romà del turó, que comentem ací, cf. *Túrio* i *Turion* (*DECat*, 945a58-b1). Més vague restaria un enllaç amb el NL pall. *Torogal* (te. Perves), que ho podria enllaçar sigui amb el pre-romà *TORGIS* —art. *Turballos*, infra—, sigui amb *Tragó/Torogó*.

En definitiva aquests noms de muntanya en *TOR-són* inseparables del mot comú *turó* que ja ha estat estudiat a bastament, com apellatiu i com topònim, en el *DECat* VIII, 942 ss. En el Nord del P. Val. apareix com NL (i quasi genèric) en la variant *Toró* amb *o*; però aquí no deu resultar d'una variació en la base etimològica sinó a la torbació del vocalisme àrab (tal com *MURU VETERE* > *Morvedre* o *MURTIS* > *Moritx*).

Mirant des de fora del Grau de Castelló es veu *el toró* i *el toronét* com dos cims adjacents (més petit el segon) en direcció a Boniol i a Sta. Madalena; i des del Cabanyal *el toró* com un 'mugronet rodó' al peu de Puçol, al peu d'una muntanya més alta (enqs. de Casac. 1924, amb els respectius pescadors).

1 Situada a l'esq. del Xúquer de la banda de Mas-salvés, on hi ha un «Molí de *Toró*» i la «acequia de Mulato» que s'ajunta amb el «barranc de *Toro*» i tots dos, ja en terme de Benimuslem passen sota una casa dita «*Tosal de Mulata*» (segons IGC 3°11 × 39°08). Allí prop hi haurà, doncs, un 'tossal' que és el que donaria el nom «*Toro*».

Toró, Toronet, V. Toro Torogó, V. Tragó

TORON

Toron 'deu, ullal, font', mot dialectal dels Pir. Or.; i del Lgd.; del basco-ibèric ITURRI-ONDO 'base o lloc troncal de la font', aviat reduït a *TURIONDO. Ja en l'art. del *DECat* (VIII, 616-618) en cito molts NLL que no caldrà repetir ara, i que mostren una àrea de molta densitat en el Rosselló i en el vessant Sud de les Alberes. Ací detallaré sobretot aquells que tinc constats alhora en l'ús actual i en documents antics. Observem que en aquesta apareix sempre *toron*, amb -n, *toró* només en algunes dels noms moderns.

Apareix ja en un doc. de 1113, consagració a l'església de Biert (alt Gironès, al peu de Rocacorba), com un dels vilars que se li assignen (Villan., *Vi. Lit.* XIII, § 32, p. 74). Avui és *el turón*, mas que veig amb un bassot i un poc de font abandonada (XLIV, 120); si bé també hi vaig oír el *turó* en l'enq. de Camós (XLIV, 60

158), i uns altres, de Biert mateix, donaren aquest nom a una collada, que hi ha prop del dit mas (XLIV, 127).

Alvedi de *Toron* fa una donació en un document antic p. p. Monsalv. (XII, 30) relatiu a la vall d'Hostoles: deu correspondre a algun mas que hi hauria a prop de la Font del *Toró* (1964, 1983), pendents amunt de les cases de la vila d'Amer (617b14).

1168: «*Borda --- de Toron*», a Vallespir, prop de Costoja (RLR III, 289), avui *el turón*, mas i coll de ~ (limítrof amb Costoja); oit a St. Llorenç de Cerdans (XXIV, 69): al peu de la casa hi ha la deu d'una ribeleta que hi neix (p. 72).

Font del *Turó*, te. Morellàs, abundosa (XXIV, 159. 16), d'on deu venir el Puig del *Toronell* que hi ha al damunt, de la banda de Riunoguers (ib. 156, 157, 158), que el batlle pronuncià *turnél*. *Mines del Toron*, damunt de les Fonts de Soms, a 1975 alt.: són les més altes del Ritort, afl. del Ter, a Molló (CATorras, *Pir. Cat.* I, 221). És també d'un diminutiu del mateix nom que ve el nom del riu *Toronell*, afl. dr. del Fluvià, que provinent de prop de Begudà, desaigua poc amunt de Castellfolit d. l. Roca (616b41948). Can Serra de *Toronell*, te. Osor, prop de La Cellera (XLIV, 88). Font de Can *turó*, te. St. Privat d'En Bas, i la Font dels *tuross*, dins del poble (enq. de 1954).

Com a NP és del Ross. i l'Emp.; i alhora NL menor, que es troba en massa, i ja no caldrà detallar gaire. 1068: Poncii, Raimundi *Toronis* 1068 (doc. de Navès, Arx. Sols.). S. XIII: Arnau de *Turon* (*Cart. de Roca-rossa*, § 1740); 1417: Guillem i Pere *Toron*, pagesos de Prats de Molló (*Li. Roig*, 72v, 73r); Creu d'en *Toron* a Vallestàvia (xxvi, 190.17); Mas d'en *Toron*, a Glorianes (xxvi, 18.9, '17 × '64). Un Ull del *Toro* que trobo a. 1609, en un doc. de Tuïr, es deu haver d'accentuar *Toró-Toron*, car també ho trobo allí a. 1446. Anotat també *Toron*, cognom a Espirà, Ribesaltes i Rigardà.

No apareix en els Pir. Centrals, car no hi té res a veure la gran deu del Forat del *Toro*, a les Maleides, com l'anomenen alguns geògrafs (Soler Santaló, *Guia de la Vall d'Aran*). És tracta de la pron. aranesa *Horat det Horo* (*dettóru*, amb *t + b > tt*: PVA_rGc, 508a35-44). És veritat que hi ha una *Font del Toro* a Espot (xxxvii, 84.1), i una *Font del Toro* a Bressui (xxxvi, 190.24): però essent tan soltes creurem que contenen el nom del mascle de la vaca (cf. la Font del Bou, a Boí etc.).

Toronell, V. Toron Torpedall, V. Turbi Torplet, V. T- (misc. moss.)

TORQUERA

Grupet de dades toponímiques antigues en el Vallespir i la Marena. En l'*InuLC*: 1281: «in serra de *Turquera*», doc. de La Menera; 1562: «mansata de *Las Torqueras*» (no loc.); 1354: «Gu^a *Turquera*», doc. de Cotlliure.

Es veu fàcil derivar-ho d'una de dues: a) *torca* que